

SimChild, barnavårdsutredningar och datorbaserad simulering i socionomutbildningen (SimChild, Child Protection, and Computer-based Simulation in Social Work Education)

Syftet med projektet SimChild är att med hjälp av datorbaserade simuleringar stärka blivande socionomers insikter om normers roll i barnavårdsarbetet och, därmed, stärka deras förmåga att genomföra professionella barnavårdsutredningar där barns individuella behov står i centrum. I denna ansökan om genomförande av innovationsprojektet SimChild redogörs för erfarenheter från projektets förarbete och metodval och inriktning för det kommande projektet redovisas därefter. Låt oss dock först ge en bakgrund till projektet och ange dess syfte och mål.

Bakgrund, syfte och mål

Att stödja barn i svåra livssituationer tillhör socialtjänstens mest centrala uppgifter. Socialtjänstens barnavårdsutredningar, framhålls i flera nationella utvärderingar (se t.ex. Socialstyrelsen, 1998, 2001), har dock brustit i systematik och tillräcklig uppmärksamhet har inte ägnats utsatta barns komplexa livssituation. Ett i sammanhanget centralt hinder utgörs av invanda stereotypa normer. Flera svenska och brittiska studier visar att traditionella föreställningar om kön starkt påverkar socialarbetares bedömningar av utsatta barn och förslag om insatser; flickor skall skyddas medan pojkar sägs ha behov av gränser, struktur och tvång (för en översikt över svensk forskning, se Östberg, 2010; för en brittisk forskningsöversikt, se Munro, 2008). Könsstereotyper av detta slag hotar professionalismen i socionomers barnavårdande arbete och gör utredare mindre lyhörda för det individuella barnets livssituation och behov. Också andra diskrimineringsgrunder kan, på motsvarande sätt, utgöra hinder för effektiva och allsidiga barnavårdsutredningar. Effekterna av föräldrars etniska tillhörighet på bedömningar och beslut är till exempel relativt väl belysta (se t.ex. Chand, 2000) liksom effekterna av föräldrars socio-ekonomiska utsatthet (se t.ex. Franzén, Vinnerljung & Hjern, 2008). Det finns dessutom skäl att tro – även om tillgången till empiriska studier i detta fall är relativt liten – att föräldrars religiösa tillhörighet påverkar socialtjänstens barnavårdsbedömningar och interventioner (Gilligan, 2009).

I det i Sverige pågående arbetet på att stärka socialtjänstens utredningskompetens understryks ofta att socialhögskolornas grundläggande utbildning inte i tillräcklig grad förbereder socionomer för professionellt utredningsarbete om barn under risk. Utbildningarna har inte tillräcklig djup och brister i realism (Rädda Barnen, 2004; SOU 2009:68). Det är mot denna sammantagna bakgrund innovationsprojektet SimChild skall ses. *Syftet* med projektet är att utveckla en datorbaserad simulering av barnavårdsutredningar som kan stärka socionomstudenters förståelse för utredningars tolkningsproblematik och ge insikter om hur förgivettagna normer kan påverka utredningsarbetet. *Målet* är att implementera denna simulering vid minst tio av landets tjugo socialhögskolor och att utbilda lärare vid lärosätena med syftet att permanenta verksamheten efter projektets avslutande och, därmed, bidra till ökad kvalitet i insatserna för samhällets mest utsatta barn

Vad är SimChild? Erfarenheter från förstudien

SimChild – ett pedagogiskt program som baseras på datorsimuleringar av barnavårdsutredningar – vill ge studenter inom grundläggande socionomutbildning möjligheter att stärka förmågan att hantera utredningar om barn under risk och öka förståelsen för de komplicerade tolkningsproblem som då ofta uppkommer. Datorsimuleringen ställer studenter inför uppgiften att göra självständiga bedömningar och ge förslag på insatser under förutsättningar som starkt påminner om de som är för handen i professionellt

utredningsarbete. Därmed ges utrymme för en typ av reflektioner om den egna professionella kapaciteten som annars sällan ges i konventionell, ofta föreläsningsbaserad socionomutbildning.

Datorbaserade simuleringar spelar en alltmera central roll i grund- och vidareutbildningar, inte minst inom medicin och omvårdnad, men har hittills inte systematiskt använts inom socionomutbildningar, vare sig i Sverige eller internationellt. *SimChild är, såvitt kunnat överblickas, den första och hittills enda datorbaserade simuleringen för utbildning i socialt utredningsarbete.*

Unikt för projektet SimChild är också den nära kopplingen mellan forskare och praktiker. Projektet SimChild – som initierats av forskare i socialt arbete, sociologi och systemvetenskap – bygger på nära samverkan med yrkeserfarna socionomer, inte minst i arbetet på att utveckla en hög grad av realism i simuleringen. Till projektet har dessutom knutits en nationell expertgrupp (se nedan).

Projektets omfattande förstudie har nyligen avslutats och det grundläggande teoretiska utvecklingsarbetet har avrapporterats i olika vetenskapliga fora. Förstudien har starkt präglats av projektets mångvetenskapliga karaktär och primärt innefattat (a) en kartläggning av europeisk forskning om dolda diskrimineringsgrunder i utredningar kring barns utsatthet och av forskning om centrala risk- och skyddsfaktorer, (b) en granskning av simuleringar i internationella professionsutbildningar (primärt inom medicin och omvårdnad, där erfarenheterna är omfattande), och (c) utveckling av en generell datamodell, ett initialt gränssnitt och en första, begränsad simuleringsprototyp.

Simuleringsprototypen, som endast omfattar simuleringsfasen förhandsbedömning (se nedan), har testats på socionomstudenter vid två svenska socialhögskolor. I dessa pilotförsök jämfördes bland annat upplevelsorna hos en grupp studenter som genomgick en konventionell föreläsnings- och seminariebaserad utbildning om barnavårdsutredningar med en grupp studenter som därutöver gavs tillfälle att fördjupa sina insikter med hjälp av SimChild. Resultaten, som studerats med hjälp av fokusgrupper och enkäter, är mycket uppmuntrande och redan denna begränsade försöksverksamhet ger en god bild av simuleringens möjligheter att frilägga förutfattade normer och spegla sådana förgivettagna normers roll för bedömning och beslut. Låt oss försöka illustrera detta något mera i detalj.

Vid ett testtillfälle med 34 studenter vid en socionomutbildning i Sverige gavs dessa i uppgift att göra en förhandsbedömning av ett och samma identiska fall, dock med en för studenterna dold, inbyggd variation: 17 studenter fick uppgifter om att de bedömde en flicka, Alva, medan de övriga 17 studenterna gavs uppgifter om att de bedömde en pojke, Anton. I korthet handlade fallet om en fyraåring (Alva/Anton) som lever tillsammans med sin mamma och lillasyster. Barnets pappa har umgänge med de båda barnen men det finns en föräldrakonflikt. I fallbeskrivningen finns flera s.k. ”triggers” – signaler – som indikerar problem såväl i fyraåringens beteende som i föräldrafunktionerna. Det visade sig att variationen av barnets kön gav upphov till mycket tydliga skillnader i studenternas problemkategoriseringar. De studenter som slumpmässigt valts ut för att ta ställning till flickans situation menade att problemen handlade om familje- och skolsociala frågor. De studenter som däremot slumpmässigt valts ut för att ta ställning till pojken situation gjorde en radikalt annorlunda problembestämmning: problemen handlade primärt om pojken beteendeproblem och psykiska ohälsa. Det är också mycket intressant att konstatera att endast de studenter som bedömde pojken Anton ansåg att föräldrarna var i behov av avlastning (Egonsdotter & Borell, 2013: 237–239).

Det kommande utvecklingsarbetet

Projektets utvecklingsarbete, för vilket medel nu söks, syftar till att åstadkomma en datorbaserad simulering som inbegriper tre separata sessioner som tillsammans avser att spegla förloppet i ett barnavårdsärende. Den första fasen är förhandsbedömning, det vill säga det stadium under vilket det avgörs om en anmälan skall föranleda fortsatt utredning. Den andra fasen är utredning och den tredje handlar om uppföljning av de insatser utredningen föranledde. Ärendet presenteras efterhand och med hjälp av de dokument som normalt aktualiseras i de olika utredningsfaserna, till exempel anmälningar, journaler och specialistutredningar. Deltagarna i simuleringen ställs successivt inför uppgifterna att beskriva problembilder, kategorisera problem, identifiera risk- och skyddsfaktorer, diskutera evidensgrunder och föreslå insatser och knyta sådana föreslagna insatser till rättsliga lagrum. Uppgifterna löses individuellt. När en grupp studenter genomfört en viss session samlas aggregerade data in om till exempel problemkategoriseringar och interventionsförslag och genom diagram visas hur studenterna bedömt problem (t.ex. kan – som i det ovan beskrivna fallet – skillnader i bedömningar som har att göra med barnets kön illustreras och utgöra underlag för lärarledda gemensamma diskussioner och analys).

Forskningen om datorbaserade simuleringar i högre professionsutbildningar, till exempel inom medicin, omvårdnad och pedagogik, pekar på vikten av att deltagarna uppfattar övningarna som realistiska: uppfattad realism leder till engagemang och inlevelse och, viktigast, till en ökad reflektionsbenägenhet (Stålbrandt, 2013). En simulering kan naturligtvis inte utgöra en exakt modell av en professionell kontext; syftet med simuleringen är, som tidigare framhållits, att spegla typiska utmaningar i barnavårdsutredningar. Men betydelsen av vissa tekniska överensstämmelser mellan simuleringsmiljön och den professionella verkligheten skall samtidigt inte underskattas. SimChild avser att i viktiga avseenden spegla den form arbetet med barnavårdsutredningar har idag i Sverige och i flera andra EU-länder, det vill säga åstadkomma en relativt hög grad av formell autenticitet (Borell & Egonsdotter, 2012; Egonsdotter & Borell, 2013). En sådan teknisk överensstämmelse bidrar förmodligen till studenters inlevelse i simuleringen och ger dessutom en ytterligare vinst: flera studier visar att det finns ett behov av träning och stöd för att behärska utredningsverktyg av det här slaget (se t.ex. Nygren, Hyvönen & Khoo, 2009).

Det överskuggande syftet med SimChild är dock att ge deltagarna möjligheter att utveckla sin förmåga att reflektera över ett sammansatt utredningsmaterial och under loppet av denna process förstå hur rådande normer kan påverka bedömningar. Detta förutsätter en kombination av formell autenticitet med vad vi betecknar som *reell autenticitet* (Borell & Egonsdotter, 2012; Egonsdotter & Borell, 2013, 2012): simuleringen måste ge en realistisk beskrivning av de inblandade barnens och föräldrarnas situation och måste fånga för barnavårdsärenden centrala och utmanande problematik. För att tillgodose sådana krav kommer projektgruppen att låta erfarna socialarbetare ge synpunkter på utformningen av fiktiva fall. Till SimChild har också en expertgrupp knutits för att ge sin syn på olika inslag i simuleringen. I denna referensgrupp ingår rättsvetare (professor Titti Mattsson, Lunds universitet), forskare i socialt arbete (fil dr Francesca Östberg och docent Stefan Wiklund, båda vid Stockholms universitet) och personer verksamma vid olika myndigheter (till exempel utredarna Ulrika Bergström och Johan Glad vid Socialstyrelsen).

Projektets *metoder* kan sammanfattande beskrivas på följande sätt.

SimChild är en flexibel utbildningsplattform och utvecklingsarbetet avser att leda fram till specifika tillämpningar som skall spegla tre centrala diskrimineringsgrunder, nämligen (1) kön, (2) etnicitet, och (3) socio-ekonomisk utsatthet. För att utveckla dessa fall krävs relativt

omfattande studier av akter upprättade inom socialtjänsten och konsultationer med yrkesverksamma socionomer och experterna inom den nationella referensgruppen. Det tekniska utvecklingsarbetet är också omfattande: den nuvarande prototypen skall utvecklas till en fullständig simuleringsplattform.

Utvecklingen av den prototyp som idag finns för SimChild bygger på försöksvisa tillämpningar vid två socialhögskolor. Successiv utvärdering och uppföljning kommer att utgöra ett centralt inslag också i det nu kommande utvecklingsarbetet: en fullskalig version av SimChild förutsätter ett fortlöpande lärande där erfarenheter från flera lärosäten samlas in och värderas. Vid sidan av tidigare använda utvärderingsinstrument krävs dessutom utveckling av ytterligare mätinstrument för att förfina bedömningen av pedagogiska problem och möjligheter. En viktig och utmanande uppgift handlar om att söka beskriva de mera långsiktiga effekterna på studenters förmåga att arbeta med barnavårdsutredningar på ett mera reflekterande sätt.

Projektet löper under tre verksamhetsår och omspanner tre på varandra följande faser:

Det första projektåret ägnas uteslutande åt fall- och programutveckling. Det innebär att projektgruppen genomför de aktstudier och de konsultationer med experter inom olika områden (se ovan) som krävs för konstruktionen av simulerade fall. En omfattande teknisk vidareutveckling av den befintliga simuleringsplattformen SimChild kommer dessutom att krävas för det nya tillämpningsområdet. Målet för det första projektåret är att producera en första version av två simuleringar som problematiserar förgivettagna normer som anknyter dels till normdimensionen kön och dels till normdimensionen etnicitet.

Det andra projektåret karakteriseras primärt av försöksvisa tillämpningar av de båda simuleringarna kring kön och etnicitet. Simuleringarna testas vid två socialhögskolor och slutversioner utvecklas. Under detta projektår genomförs också utvecklingsarbetet kring den tredje simuleringen som anknyter till diskrimineringsgrunden socio-ekonomisk utsatthet.

Temat för *det tredje projektåret* är praktisk omsättning och strävanden att permanenta utbildningsaktiviteterna. Den fullskaliga simuleringen erbjuds tio svenska socialhögskolor och utbildning av lokala simuleringsinstruktörer erbjuds därefter. Denna utbildning kommer att ges vid två centraliserade genomgångar och en manual för utbildningsledare arbetas fram. Under detta projektår testas och slututvecklas också den tredje och avslutande simuleringen som på olika sätt avser att spegla den socio-ekonomiska utsatthetens betydelse i barnavårdsutredningar.

Sammanfattningsvis kan projektplaneringen beskrivas på följande sätt:

År 1 = Programutveckling (aktstudier, konsultationer, systemutveckling)

År 2 = Försöksvis tillämpning (utvärdering och vidareutveckling)

År 3 = Utbildning (utbildningsverksamheter tillsammans med särskilda utbildningar för att permanenta verksamheterna)

Projektets organisation

Projektet leds av Klas Borell, professor i socialt arbete och verksam vid Högskolan i Jönköping. Gunilla Egonsson, systemvetare och socionom, för närvarande verksam vid Mittuniversitetet, är projektets utredare. Joel Palmius, konsult och doktor i data- och systemvetenskap, ansvarar för programmering och övergripande driftsfrågor.

Produktens immaterialrättsliga frågor är lösta.

Projektet förläggs till Högskolan i Jönköping och är ett samverkansprojekt mellan Högskolan i Jönköping och konsultföretaget Data Collection Östersund AB. Projektets huvudutredare är Gunilla Egonsdotter. Projektledaren Klas Borells insatser utförs till största delen inom ramen för hans tjänst som professor.

Avslutning

Omfattande forskning visar att förgivettagna och stereotypa normer påverkar socialarbetares bedömningar av barns utsatthet och förslag om interventioner. Avsikten med projektet SimChild är att med hjälp av datorbaserade simuleringar stärka blivande socionomers insikter om normers roll i barnavårdsarbetet och stärka deras förmåga att genomföra professionella utredningar. Erfarenheterna från den genomförda förstudien är mycket lovande och de understryker betydelsen av tillvägagångssättet. Socionomstudenter är i allmänhet mycket medvetna om riskerna av att sociala insatser påverkas av normer, men under arbetet med SimChild får de möjligheter att upptäcka hur lätt det är att sådana normer trots det tar sig uttryck i praktiskt utredningsarbete. SimChild, visar förstudien, möjliggör därmed insikter och reflektioner som har stor betydelse för studenters professionalism och, rimligen, för mera högkvalitativa sociala utredningar och insatser.

Referenser

Borell, K. & Egonsdotter, G. 2012. Om möjligheterna att replikera professionella utmaningar i lektionssalen: Datorbaserad simulering av barnavårdsutredningar. *Högre Utbildning* 2(1): 47–49.

Chand, A. 2000. The over-representation of Black children in the child protection system: possible causes, consequences and solutions. *Child & Family Social Work* 5(1): 67–77.

Egonsdotter, G. & Borell, K. 2013. Datorbaserade simuleringar i samhällsvetenskaperna. I Hans Albin Larsson (red.), *14 röster kring samhällsstudier och didaktik*. Jönköping: Samhällsstudier & Didaktik.

Egonsdotter, G. & Borell, K. 2012. *Computer Based Simulations in Social Work Education: A Progress Report*. Paper presented by first author at the 6th International Technology, Education and Development Conference, Valencia, Spain, March 5–7.

Franzén, E., Vinnerljung, B. & Hjern, A. 2008. The epidemiology of out-of-home care for children and youth: A national cohort study. *British Journal of Social Work* 38: 1043–1059.

Gilligan, P. 2009. Considering religion and beliefs in child protection and safeguarding: is any consensus emerging? *Child Abuse* 18(2): 94–110.

Munro, E. 2008. *Effective Child Protection*. Second ed. London: Sage.

Nygren, L., Hyvönen, U. & Khoo, E. 2009. The Travelling Idea of Looking After Children: Conditions for Moulding a Systematic Approach in Child Welfare into Three National Contexts. *Australian Social Work* 64, 491–506

Rädda Barnen. 2004. *Inga barn på schemat*. Stockholm: Rädda Barnen i Sverige.

Socialstyrelsen. 2001. *Barnen, socialtjänsten och lagen*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen. 1998. *Anmälan, utredning, insats. Individ- och familjeomsorgens arbete med barn*. Stockholm: Socialstyrelsen.

SOU 2009:68. *Lag om stöd och skydd för barn och unga*. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar.

Stålbrandt, E. 2013. *Simulerade skoldilemman: redskap för utveckling av reflektionsförmågan*. Diss. Åbo: Åbo Akademis förlag.

Östberg, F. 2010. *Från anmälan till insats: Bedömningar och beslut i den sociala barnvården*. Diss. Rapport i socialt arbete, nr. 134. Stockholm: Stockholms universitet.